

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּת יָמִימ׳׃

HEMDAT YAMIM

ויקרא תשע"ו

פרשת שבוע

על מעיל, מעילה, עמית ועימות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשת ויקרא מסתיימת בפרשיה הפותחת במילים אלה:

"נִפְשׁ פִּי תִּחַטָּא וּמַעַלָּה מַעַל בְּד' וְכַחַשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן" (ויקרא ה' כא).

מהמילים הראשונות, משמע שמדובר בחטא מהתחום של 'בין אדם למקום' 'נִפְשׁ פִּי תִּחַטָּא וּמַעַלָּה מַעַל בְּד'". לעומת זאת, המשך הפסוק מסביר שמדובר ביחס ש'בין אדם לחברו' 'וְכַחַשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן'". חכמים שהרגישו בסתירה לכאורה, ניסו לתרץ.

נביא את הסברו של רבי עקיבא במדרש ההלכה שגם רש"י צעד בעקבותיו: "רבי עקיבא אומר מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה' לפי שהמלווה ולווה והנושא והנותן (במסחר) אינו מלווה ואינו לווה ואינו נושא ואינו נותן, אלא בשטר ובעדים. לפיכך בזמן שהוא מכחיש, מכחיש בעדים ובשטר. אבל המפקיד אצל חברו אינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם. בזמן שמכחיש, מכחיש בשלישי שביניהם" (ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה יב תחילת פרק כב ד).

לפי המדרש כיוון שמדובר באדם שהפקיד אצל חברו, הוא כנראה יידו-עמיתו-נאמנו, אדם שהוא סומך עליו. ברוב המקרים אין המפקיד רוצה שידעו אחרים אודות פיקדונו. שהרי פרסום ההפקדה מגביר את הסיכוי לגניבתה. על כן אין גם עדים שיכולים להעיד על כך. אם כך, הפסוק עוסק במקרה בו החבר- העמית – הנאמן, לצערנו, ניצל את הנסיבות המיוחדות וכשבא חברו לבקש חזרה את הפקדון הוא מכחיש את מציאותו. היחיד שיוודע על ההפקדה הוא הקב"ה (=השלישי) אבל ממנו הנפקד איננו חושש. לכן, הכחשת הפקדון היא כפירה בקב"ה ולא רק מעילה באמון שבין הידידים.

זו כנראה גם הסיבה, שהתורה משתמשת בפרשיה בלשון 'מעילה', אף על פי שאין מדובר במעילה בקדשים. המעילה והבגידה באות מלשון בגד ומעיל, מלבושים המגנים על הפרטיות. כששני אנשים קרובים זה לזה, הם משתמשים באותו בגד או מעיל, הם מתכסים באותו כיסוי (יתכן וזה גם מקור המנהג שהחתן מתעטף בטלית בזמן החופה, אותה טלית שבה יתכסו שניהם בעתיד). כך הם גם מגנים על עצמם מפני הסביבה החיצונית והזרה שאי אפשר לתת בה אמון. לכן, כל פעולה שמשמעותה פגיעה במי שקרוב אליך, מכונה בגידה או מעילה.

כך גם השימוש במושג 'עמיתו'. העמית הוא החבר שהופך להיות הלעומת-שכנגד, כך גם הסביר אבן עזרא "ועמיתו, רעהו ויתכן שהוא בעומתו". הידידות הופכת במקרה זה למאבק-עימות.

המכחש בפקדון ונשבע לשקר חייב גם בקרבן אשם כמפורש בהמשך הפרשיה:

"וְאֵת אֲשֶׁמוֹ יָבִיא לִיקָנוֹ אֵיל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לְאֶשֶׁם אֶל הַפֶּה: וְכִפֹּר עָלָיו הַפֶּה: לִפְנֵי יְקֹנֶךָ וְנִסְלַח לוֹ עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְאִשְׁמָה כָּה" (שם, שם כה-כו).

במשנה מודגש: "המביא גזילו עד שלא הביא אשמו - יצא, הביא אשמו עד שלא הביא גזילו - לא יצא" (בבא קמא דף קי ע"א). כלומר, אי אפשר להביא קודם קרבן כדי ל"סדר" את העניין של 'בין אדם למקום' ורק אחר כך לתקן את החטא של ה'בין אדם לחברו'.

חז"ל לימדונו: "את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה (ויקרא ט"ז) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו' (משנה יומא ח' ט). הפשט הפשוט הוא שביום כיפור ניתן לבקש ולקבל את סליחתו של הקב"ה רק על עבירות של 'בין אדם למקום', אבל הטיפול בעבירות של בן אדם לחברו, צריך להיעשות על ידי בקשת סליחה ממי שנפגע.

בעקבות דברינו נסביר שרבי אלעזר בן עזריה חידש שגם בעברות בתחום של 'בין אדם לחברו' יש מימד של 'בין אדם למקום'. אי אפשר ביום הכיפורים לבקש את סליחתו של הקב"ה, אפילו על מימד זה של העברות, שנעשו בתחום של 'בין אדם לחברו'. קודם כל, יש לרצות את חברו ואז ביום הכיפורים להתפלל ולבקש גם בעניין "הריצוי", על ה'בין אדם למקום' של אותה עבירה.

הבה נתפלל לקראת ימי הפורים הבאים עלינו לטובה, שבזכות המצוות של מתנות לאביונים (בהידור) ומשלוח מנות (בצניעות), נזכה שוב ל"כנוס את כל היהודים" באחדות ובלב אחד.

<p>לעיין מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לעיין רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לעיין ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לעיין מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לעיין הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	--	--	---	--

מש' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב **הרב ראובן אברמן** זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5379626 פקס: 02-5371485

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

שִׁים אֶת כֶּסֶף הַקִּידוּשִׁין עַל הַסֵּלַע'

הרב עקיבא כהנא

הגמרא בקידושין (ח ע"ב) מביאה את ספיקו של רב ביבי מה הדין כשאיש פונה לאשה ואומר לה: 'התקדשי לי במנה', והאשה עונה לו: "תנם על גבי סלע", אם היה סלע של האשה, אז האשה קונה, אך הגמרא דנה מה הדין במקרה שהסלע היה שייך לשניהם במשותף, האם הקידושין חלים באופן זה או לא.

כמה פירושים נאמרו בספק זה של הגמרא:

- א. **לדעת רש"י** הכוונה בגמרא היא שהאיש אכן שם את הכסף בסופו של דבר על הסלע, עבור האשה, למרות זאת חשבה הגמרא שאולי האשה מקודשת, מכיון שהאיש מקנה לאשה את החלק שלו בסלע על מנת שהאשה תוכל להתקדש בכסף ששמו לה בחצירה. (על פי ביאור הר"ף).
 - ב. **שיטת תוספות (ד"ה אם היה) והרא"ש (א, יב)** שבמקרה של הגמרא לא מדובר כשהאיש מניח את הכסף על הסלע¹, אלא שהוא נותן את הכסף לאשה - בתוך חיקה, ורק השאלה בגמרא היא האם יתכן שמה שהאשה אמרה שהאיש ישים את הכסף על הסלע נועד על מנת להתחמק מהאיש, ולומר לו שישים את הקידושין במקום שאינו קונה לה. אבל אין ספק שהסלע אינו קונה.
 - ג. **שיטת הרמב"ן (ד"ה היתה סלע) והריטב"א (ד"ה תנו רבנן התקדשי)** כשיטת תוספות שהסלע לא קונה לאשה, אך אין זה רלוונטי, זאת מכיון שהקידושין במקרה שלנו לא נוצרים על ידי קניית האשה את הכסף שהונח על הסלע, אלא מועילים מדין 'ערב', (כמו במקרים אחרים המופיעים בפרק ראשון של מסכת קידושין בדפים הסמוכים), והכוונה שעצם זה שהאיש הוציא כסף על פי בקשת האשה, זה יוצר שעבוד אצל האשה שעל ידו ניתן לבצע את הקידושין. לכן האשה כלל לא צריכה לקנות את כסף הקידושין.
- בתוך גישה זו** יש הבדל בין דעת הרמב"ן שמדובר כשהאיש שם את הכסף על סלע שניתן לשמור על הכסף שם, לכן אולי זה לא נחשב שהאשה מקודשת, כיון שבסופו של דבר האיש יכול לקחת חזרה את הכסף, ולדעת הטור שמדובר כששמים את הכסף במקום שלא ניתן לשמור עליו שם, ולכן כל ספק הגמרא הוא כדעת תוספות האם האשה הסכימה להתקדש באמירה שהיא אמרה לאיש.

הרמב"ם (אישות ד, כא) פסק שאשה העומדת ברשות המשותפת לשניהם - לאיש ולאשה, האשה מקודשת בספק אפילו אם הכסף לא הגיע לידה, זאת גם אם האשה אמרה שיניח שם כפירוש רש"י. וכמו כן הביא גם את הדין של אשה האומרת הנח על הסלע (באותו פרק בהלכה ד) ומשמע שם שמדובר באופן שהאיש נתן את הכסף לאשה ממש, כשהשאלה היא האם אמירת האשה היא כהסכמה.

אור שמח ביאר שהרמב"ם הבין ששני פירושים נכונים בגמרא, גם פירוש תוספות ורא"ש שהשאלה אם כשאמרה לו שיניח על גבי סלע של שניהם התכוונה לשטות בו, ואז גם אם יניח בחיקה אינה מקודשת, וגם את פירוש רש"י במקרה ששם על הסלע האם מקודשת, ובשניהם נשארה הגמרא בספק. **וכן הוא הפירוש** בשולחן ערוך (בסימן ל שגם הוא הביא את שני הפירושים בהלכה).

חלקת מחוקק (ל, יג) העיר שברור שאם האשה אמרה לאיש לשים על הסלע בצורה שהתכוונה לדחותו כגון שלא אמרה לו לשים על סלע מסויים, אלא אמרה לו סתם להניח על סלע, לא מועיל להניח על הסלע גם אם הוא סלע שלה, כיון שהאשה וודאי התכוונה לדחות אותו.

לדעת **החלקת מחוקק (ג) והבית שמואל (ד)** שדעת תוספות היא וודאי במקרה שהאיש שם ברשות שניהם, אינה קונה הקידושין, ולא תהיה מקודשת. אך, **האבני מילואים (ג) כותב** שאין להביא ראייה מהגמרא בגיטין הכותבת שגט שנפל באמצע בין ד' אמות של האיש לד' אמות של האשה, שהיא ספק מגורשת, וזה דומה לחצר של שניהם, כיון שהגמרא שם עסקה בגט שהונח בד' אמות של האשה שחכמים תיקנו רק לאשה, ולא לאיש, לכן אם ספק בד' אמות שלה, אין זה נחשב חצר של שניהם, לבין חצר ממש של שניהם, שאז יש ספק בדבר, ויהיה ספק קידושין.

סיכום: הגמרא דנה בשאלה מה הדין במקרה שהאשה אמרה לאיש לשים את כסף הקידושין על הסלע, והובאו בראשונים כמה פירושים: א. רש"י פירש שמדובר כשהאיש מניח את הכסף על הסלע וכך האשה קונה את הכסף. ב. תוספות ורא"ש - האיש מביא את הכסף ישירות לאשה, אך יש ספק אם האשה מסכימה. ג. רמב"ן וריטב"א - האיש מניח את הכסף על הסלע, אך עצם זה שהוא מוציא כסף בגללה זה גורם לקידושין מדין 'ערב'.

¹ האבני"מ (י) מעיר שלשיטת תוספות משמע שלא מועיל כלל בנתן על הסלע והוא מוכיח זאת מהמשך הגמרא, והסברא היא שצריך עומד בתוך החצר ולא מהני בצידה, ולא שייך לעמוד בתוך הסלע.

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל: 54-5000-1599 בכל ערב, ובאתר: makshivim.org.il)

ופעיל בילב אבותי - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל: 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

על משה רבינו

השבוע חל ז' באדר, היום בו נפטר משה רבינו.

האיש שהיה כבד פה וכבד לשון ובכל זאת אמר לנו כל-כך הרבה.

האיש שהיה יכול לחיות כנסיך בארמון המלך אבל העדיף לצאת אל אחיו ולראות בסבלותם.

האיש שכשבישרו לו שזכה בשררה ובתפקיד הנהגה, התחמק בצניעות והציע שיתנו את הכבוד לאחיו.

האיש שהעז לעמוד מול מלך אדיר ואכזר ולדרוש ממנו את מה שלא העז שום אדם לפניו - "שלח את עמי".

האיש שכתינוק ניצל מן המוות כשנמשה מן המים, ומאז הקדיש את חייו כדי למשות את אחיו מתוך ים העבדות ולהוביל אותם אל עתיד טוב יותר.

האיש שעלה אל הר סיני כדי להביא לנו תורה, אך היה מוכן גם לשבור את לוחותיה לרסיסים כשזה היה נחוץ כדי לזעזע את העם.

האיש שנשא בסבלנות של אב אוהב ארבעים שנה את כל התלונות, הקיטורים והמרידות, ולמרות שהיה לו הרבה על מה לכעוס נפרד מהם באחרית ימיו במילים של אהבה בלבד - "וזאת הברכה אשר בך משה את בני-ישראל".

האיש שהיה מסוגל להוציא מים מן הסלע ובמגע ידו גם נחש ארסי נהפך למטה מופלא, ובכל זאת לא ייחס שום דבר לעצמו ותמיד נשא עיניים לשמים באמונה ובתפילה.

האיש שכל-כך אהב את הארץ המובטחת, שחלם עליה ועשה את הכול כדי שאנחנו נהיה בה, אבל בעצמו זכה רק לראותה מרחוק וללטף אותה בעיניו הטובות.

האיש שלימד אותנו שגם התפילה של גדול המתפללים בהיסטוריה לא תמיד תיענה ומותר לאבא לומר לבן שלו "לא". "ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי".

האיש שהיה לו כל-כך הרבה על מה להתגאות ולמרות הכול נשאר העניו באדם.

האיש שביום הזה כולנו היינו רוצים לעלות על קברו, להתרפק על האבן הקרה ולהרטיב אותה בדמעות חמות של געגועים, אבל לא נוכל לעשות כן כי "מקום קבורתו לא נודע".

המורה הגדול מכולם לא איפשר לנו להסתפק במועט ולהתייחד עם מצבה של אבנים. נהיה מוכרחים לנצור אותו בליבנו, להטמיע את רוחו בחיינו, וללכת בדרכיו של האיש משה.

משה רבינו.

לכל מי שחשב שהוא מכיר את פורים

חודש אדר כאן מזמן, ואפשר כבר להריח את פורים באוויר. הילדים חוזרים מן הגן מפזמים את שירי החג, והחנויות מלאות בתחפושות סגוניות. זה בדיוק הזמן לחזור אל הסיפור שכולנו מכירים ולגלות לגביו כמה דברים מפתיעים שאולי חמקו מעינינו עד כה. הרי אין אחד שלא יודע לדקלם כמעט בעל-פה את סיפורם של מרדכי והמן, אסתר ואחשוורוש. אך במבט בוחן מזדקרים כמה סימני שאלה נוקבים שדורשים הסברים מניחים הדעת. האם יהיו לכם כאלו?...

האשם האמיתי

מרדכי הוא ללא ספק אחד מגיבורי המגילה. הקריאה "ברוך מרדכי היהודי" הפכה לאחת מסיסמאות הפורים. אך מי שיבחן את הדברים מחדש ללא משוא פנים לא יוכל שלא להתרשם מכך שמרדכי הוא בעצם **האשם הגדול** באסון הנורא שכמעט בא עלינו. אם הוא לא היה מתעקש לעמוד בהפגנתיות כנגד המן כשכולם מסביב כורעים ומשתחוים, הייתה נחסכת מאיתנו הצרה הזו. למה אתה צריך לעצבן את המן?! האם חסרות דרכים להתחמק ממקום האירוע רגע לפני שהמן מגיע?! מי התיר לך לסכן סתם כך את כל עם ישראל?!

ההתנקשות

האם מרדכי שמח שלקחו את אסתר לבית אחשוורוש? כולם יגידו שלא. אבל רגע אחד, אם כך, מדוע הלשין על בגתן ותרש שרצו להתנקש במלך? הרי זו **הזדמנות פז להיפטר ממנו** ולשחרר את אסתר! אם כבר, היה על מרדכי לעזור להם ולא להפריע!

"מאיפה את, יקירתי?"

גם אחשוורוש לא יוצא חף משאלות. כולנו ראינו כיצד בגלל אי-ציות אחד הוא ממחר להיפטר מושתי המלכה. בעקבות זאת הוא מתחיל תהליך ממושך של ארבע שנים שבסופו נבחרת מלכה חדשה. אלא שלמרבה ההפתעה ההכרזה החגיגית על המלכה מלווה **במבוכה נוראית**. מתברר שהמלכה החדשה סרבנית לא קטנה בעצמה **וממאנת לגלות למלך את מוצאה**. איך ייתכן שאחשוורוש הסכים 'לבלוע צפרדעי' שכזו?! וכי עשינו דרך ארוכה כזו כדי לחזור שוב לאותה נקודה בדיוק?!

מה כולם אשמים?

המן כועס על מרדכי שמסרב לכרוע ולהשתחוות לו. בסדר גמור. בעולם העתיק היו לא מעט דרכים כדי לטפל בטיפוסים שכאלו. סיכול ממוקד באישון ליל או אפילו סתם לצוות להשליך אותו לכלוב האריות. אבל מה פתאום לרצות בגלל זה **להשמיד ע-ם-ש-ל-ם!** גם אם אתה כועס על מרדכי, מה עשו לך כל השאר, כולל נשים ותינוקות שלא חטאו מעולם?

הכסף

המן מציע לאחשוורוש כדי שיסכים להשמדת היהודים **10,000 כיכר כסף (!) ששוים נאמד היום במיליארד דולר**. למה כל כך הרבה? כנראה ידע שלא פשוט לשכנע את המלך להסכים למעשה נורא כזה. תמורת סכום עתק כזה, חשב המן, גם אחשוורוש עשוי להתרצות. אך ראו פלא, אחשוורוש מסכים לבקשה, ויחד עם זה **מוותר על הכסף!!!** ("הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך"). איך ייתכן?! מה, הוא פרייר?! וכי כיצד יממן את משתאות הפאר הראוותניים ללא הכנסות מהצד?!

"תבוא מחר"

"יבוא המלך והמן מחר אל המשתה אשר עשיתי להם". למה מחר?! מדוע להמתין עוד יום?! עם ישראל כולו מצוי בסכנת השמדה, ולך, אסתר, יש זמן!! חייבים לעשות משהו בדחיפות! איך אפשר לחכות?! האם אסתר תפסה פחד ברגע האחרון ודחתה הכול למחר? האם היא חשבה שעוד לילה ישנה משהו?!

למה זה מגיע לנו?!

ובכלל, מדוע הגיעה ליהודים גזירה נוראה כזו? האם בגלל משתה אחשוורוש? הרי לפי הפשט לא היה בו שום פסול. אפילו הפרדה בין גברים לנשים הייתה ("גם ושתי עשתה משתה נשים", בנפרד), היו שם את כל ההכשרים שרק תרצו ("לעשות כרצון איש ואישי"). מה הם עשו שהגיע להם דבר כזה?!

אז למה אתה מתחפש השנה?

אחד ממאפייני הפורים הוא המנהג **להתחפש**. מנהג שנראה קצת מוזר ותמוה. האם זה מתאים ליהדות שכל כך מקפידה על מידת האמת והיושר, ועל כך שאתה צריך להיות אתה עצמך ולא מישהו אחר?!

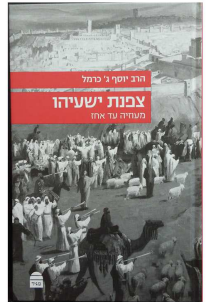
"והשתייה כדת"

והפלא הגדול מכל הוא המנהג **להשתכר**. עד כמה? "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". עד כדי כך שהשכל לגמרי הולך לאיבוד ואפילו הדבר הכי מרכזי בסיפור המגילה מתבלבל. מה הסיבה להתנהגות כל כך חריגה, מוזרה, וילא יהודית?!

ולקינוח - מה הקשר בין "אוזני המן" לאוזניים של המן? מה, היו לו אוזניים משולשות?

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיזה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיזה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה בהלכה

חומש

בדרך כלל, אדם הגוזל מחברו חייב להשיב לו "כעין שגזל" - בדיוק את סכום הגזילה. אולם יוצא מן הכלל הוא הדבר המוזכר בפרשתנו: "נפש כי תחטא... וכיחש בעמיתו... ונשבע על שקר... ושילם אותו וחמישיתו יוסף עליו" (כה, כא-כד). כלומר: עליו להוסיף 20% (חומש מלבר, מבחוץ = מהברוטו) על הקרן שגזל. כדי להתחייב בכך, צריכים להתמלא כמה תנאים: א. גזל; ב. נשבע לשקר שלא גזל; ג. הודה שכיחש. לכפרתו חייב גזלן זה להביא קרבן אשם, וכן לשלם לנגזל קרן וחומש.

אמרנו "לכפרתו" - האמנם תשלום החומש הוא לכפרה? אילו היה הדבר כך, לכאורה לא היתה מועילה מחילה מצד הנגזל - גם אם הוא יוותר על המגיע לו, עדיין ייאלץ הגזלן לשלם כדי שחטאתו (שכאמור, כוללת גם שבועה לשקר) תכופר לו. בכל זאת קובעת המשנה בב"ק (טו), שהחומש ניתן למחילה. תמוהים אפוא דברי הרמב"ם (הלי' גזילה ז, ח) "שהחומש עם הקרבן **לכפרה** הם באים".

ניתן לפרש, שהמחילה מועילה לקרן. אחר כך, כיון שאינו חייב קרן ממילא לא יכול עוד לשלם חומש (כי 0=0.2x0), ובאמת מפסיד בכך את אפשרות הכפרה (קובץ-שיעורים).

ופירוש אחר: אכן יסוד החיוב הוא ממוני - לפצות את הנגזל על הפסדיו. אבל אדם שמילא את חובתו הממונית, בכך מתכפר לו גם עוונו. מי שאין לו חובות ממוניות (נמחל לו), ממילא גם נתכפר לו (אבני-נזר).

ועוד נפקא מינה: האם מי שאינו זקוק אישית לכפרה, יחוייב לשלם את החומש? לכאורה, אם התשלום הוא לצרכי כפרה - התשובה היא: לא. ובכל זאת אם הודה הגזלן ומת, חייבים יורשיו לשלם את החומש לנגזל. דין זה מחזק את מש"כ לעיל: יסוד החיוב הוא ממוני, ומילוי החובה הממונית היא המכפרת.

ע"פ הערך חומש בכרך יג

רפואה והלכה

עדות רופא

וְנָפְעוּ כִּי תִזְכָּר וְשִׁמְעָה קוֹל אֲלֹהֵי וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יָגִיד וְנִשְׁאָ לְוָנוּ (ויקרא ה א)

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"ו, כרך ז, ערך רופא, טורים 50 – 51

באופן כללי, כל אדם היודע עדות על חברו הרי הוא מצווה מן התורה להעיד בכל עדות שיודע, בין בעדות שיחייב בה את חברו, בין בעדות שיזכהו בו [1]. לפיכך, רופא הנקרא להעיד בבית משפט לצד התובע או הנתבע, ויש לו מה לתרום לעשיית הצדק, זכותו וחובתו להופיע כעד מומחה [2].

באופן כללי, מי שנשבע שלא יעיד נגד חברו, או שלא יגלה לחברו דבר שיצילנו מן ההפסד, אין השבועה חלה, כי הרי זה כמי שנשבע לבטל המצווה [3]. לפיכך, גם אם נשבע הרופא לחולה שלו שלא יעיד נגדו, אין שבועתו חלה [4]; ויש מי שכתב, שאם נשבע לפני קבלת המידע, אסור לו לגלות, אבל אם ידע ואחר כך נשבע, חייב לגלות [5].

בדין שבועת הרופא, שנשבעים הסטודנטים לרפואה כשמסיימים את חוק לימודיהם, ושבועה זו כוללת גם את עניין שמירת הסוד הרפואי, יש לכאורה חלות לשבועה זו גם בעניין עדות, שכן היא שבועה בכולל. לפיכך, אם צריך הרופא להעיד בבית דין על אודות החולה שלו, ובכך להפר את הסודיות הרפואית, מצווה להתיר לו תחילה את שבועתו על ידי חרטה, לפני שמצווים עליו לגלות את סודות החולה, בהיות הדבר מצווה [6]. אכן, נכון לחנך את הסטודנטים לרפואה שלא יישבעו בגמר לימודיהם, אלא רק יצהירו שמקבלים עליהם את מוסר הרפואה, ואז לא יהא כל צורך להגיע לשאלות של חלות השבועה.

יש מי שכתב, שמעיקר הדין מותר לצדדים בדיון משפטי הנוגע לרשלנות רפואית להגיש חוות דעת רפואית מטעמם, אף שהרופא המומחה נוטל שכרו מהם, והנוטל שכר להעיד - פסול [7], אולם זה רק בעדים שכבר ראו את המעשה ומחוייבים להעיד, אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר כדי ללכת ולראות העניין כדי שיהא עד - מותר; אבל עדיף ונכון יותר שבת הדין ימנה מומחה רפואי מטעמו בכל מקרה של דיון משפטי הנוגע לרשלנות, ושכרו ישולם על ידי הצדדים בשווה [8].

מקורות והערות

[1] ב"ק נה ב; רמב"ם עדות א א; טושו"ע חו"מ כח א; [2] ראה א. שטינברג, הרפואה קכח: 657, 1995; [3] שבועות כט א; רמב"ם שבועות ה טו; טושו"ע יו"ד רכח לג, ובנו"כ שם; [4] שו"ת ציץ אליעזר ח"י"ג סי' פא אות ב; [5] הגר"י"ש אלישיב, מוריה, אלול תשנ"ח, גליון א-ב (רג-ז); [6] שו"ת ציץ אליעזר ח"י"ג סי' פא אות ב; [7] ראה רמ"א חו"מ לד יח; [8] הרב ש. דיכובסקי, תחומין, יז, תשנ"ז, עמ' 327 ואילך.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

שו"ת במראה הבזק

הנחיות לסעודת פורים, בשושן פורים שחל בערב שבת

שני מנהגים מובאים בפוסקים לגבי סעודת פורים כאשר פורים חל בערב שבת. יש שכתבו להקדים את הסעודה לשחרית, ובדרך זו יוכלו בערב לעשות סעודה מכובדת בליל שבת¹. ויש שכתבו לעשות סעודת פורים אחרי צהריים ולהמשיכה עד כניסת שבת, ובכניסת שבת לעשות קידוש, "פורס מפה ומקדש"², ואז להמשיך בסעודה כסעודת שבת. היתרון במנהג השני הוא שבדרך כלל ביום פורים בבוקר טרודים בקיום מצוות היום (קריאת מגילה, משלוח ומנות ומתנות לאביונים), ובערב שבת עוד יותר טרודים בהכנת השבת, ולכן קשה לערוך סעודת פורים בבוקר. בדרך זו יכולים לסיים את מצוות היום ואת ההכנות לשבת קודם סעודת פורים, ואז לערוך סעודת פורים שתתחבר לסעודת השבת. וכן העיד המאירי שכך היה מנהגם: "ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה"⁴.

לבוחרים לנהוג בשיטת "פורס מפה ומקדש" יש לנהוג כך:

1. לכתחילה יש להתפלל מנחה לפני הסעודה.

2. לכתחילה ראוי להתחיל את הסעודה קודם מנחה קטנה⁵, כלומר שעתיים וחצי זמניות קודם השקיעה, כדי שעד שתכנס שבת שוב יהיה לו תאבון לאכול אף סעודת שבת, וכן שזמן משמעותי של הסעודה יהיה ביום פורים עצמו. ובדיעבד רשאי להתחיל עד השקיעה⁶.
3. כאשר מגיע זמן הדלקת נרות, על הנשים להדליק נרות שבת.
4. לאחר מכן, קודם השקיעה, יש להפסיק את הסעודה (אך לא לברך ברכת המזון) ולהתפלל מזמורי קבלת שבת ולכה דודי כנהוג. ניתן אף להתפלל ערבית בשלב זה, או אפשר להתפלל ערבית לאחר הסעודה. ניתן אף ללכת לבית הכנסת לקבלת שבת ולערבית, אך אם הולכים לבית הכנסת לכתחילה ראוי שחלק מהסועדים, כגון הנשים, יישארו במקום הסעודה⁷.
5. יש לכסות את החלות ולעשות קידוש. אם שתה יין בסעודת פורים, אין לברך בורא פרי הגפן⁸, אלא יאמר "ויכלו השמים..." ולאחר מכן יברך "אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו... מקדש השבת".
6. לאחר מכן יש לבצוע על לחם משנה⁹, אך כיוון שממשיך את סעודתו שמקודם אין ליטול ידיים וכן אין לברך המוציא על החלות¹⁰.
7. אף בסעודת השבת יש להשתדל לאכול לכל הפחות קצת תבשילים לכבוד השבת¹¹, וכן לכתחילה יש למשוך את הסעודה עד הלילה כדי שלפחות מקצתה תהיה בלילה¹².
8. בסוף סעודת השבת מברכים ברכת המזון. בברכת המזון יש לומר רצה. לגבי על הניסים, יש פוסקים הסוברים שאין לומר על הניסים משום שזוהי סתירה לומר גם רצה וגם על הניסים¹³, ויש הסוברים שיש לומר על הניסים ואין בכך סתירה משום שהסעודה התחילה בפורים והסתיימה בשבת¹⁴.

1 כך כתב הרמ"א בסימן תרצה סעיף ב.

2 פסחים ק ע"א.

3 כן כתב המאירי (כתובות ז ע"ב), וכן כתב המגן אברהם (תרצה ס"ק ט) בשם המרדכי, וכן כתב בשו"ת זרע אמת (חלק ג סימן עט). ובספר נהר מצרים (הלכות פורים סעיף יג) העיד שכן היה המנהג בירושלים. וראה עוד מקורות על שני המנהגים בספר פורים משולש לר' שריה דבליצקי (פרק ראשון סעיף ו).

4 בית הבחירה, כתובות ז ע"ב.

5 ראה שו"ע אורח חיים רמט, ב, ובשו"ת מהרי"ל סימן נו סעיף ח.

6 שו"ע אורח חיים רמט, ב.

7 שו"ע אורח חיים קעח, ב, וכ"כ בשו"ת זרע אמת שם.

8 שו"ע אורח חיים רעא, ד.

9 ערוך השולחן אורח חיים רעא, יג.

10 שו"ע אורח חיים רעא, ד, ומשנה ברורה ס"ק יח.

11 ביאור הלכה רמט, ב ד"ה מותר.

12 משנה ברורה רסז ס"ק ה.

13 חיי אדם קנה, לב; משנה ברורה תרצה ס"ק טו.

14 ט"ז אורח חיים קפח ס"ק ז. וראה במאירי שהובא לעיל שכתב שמנהגם היה לומר על הניסים, אך טעמו משום שעל הניסים שייך אף בט"ו שהוא שושן פורים,

אך לפי זה כאשר שושן פורים חל בערב שבת וגומר סעודתו בשבת אין לומר על הניסים. ולהרחבה בנושא תרתי דסתרי בכלל ועל הניסים בסעודת פורים בפרט

ראה תשובתנו בשו"ת במראה הבזק חלק ה סימן סג על סעודת פורים לאחר פלג המנחה כשכבר התפללו ערבית.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

מתפללים לרפואתה השלימה של **אוריית בת מרים** בתוך שאר חולי עם ישראל

לקראת פורים:

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א-ח

חלקים ג' + ו' אזלו.

בע"ה, ישלחו לקונים לכשיצאו לאור מחדש קרוב.

לכרך-30

כל כרך 60 ₪

לשמונת הכרכים:

190

לשמונת הכרכים: 420 ₪

לכרך - 50

כל כרך 80 ₪

לשבעת הכרכים:

250

לשבעת הכרכים: 500 ₪

שו"ת "במראה הבזק", בכריכה מהודרת

חלקים א-ז

